

Resource: Kamusi ya Biblia (Tyndale)

Aquifer Open Bible Dictionary

This work is an adaptation of Tyndale Open Bible Dictionary © 2023 Tyndale House Publishers, licensed under the CC BY-SA 4.0 license. The adaptation, Aquifer Open Bible Dictionary, was created by Mission Mutual and is also licensed under CC BY-SA 4.0.

This resource has been adapted into multiple languages, including English, Tok Pisin, Arabic (عربي), French (Français), Hindi (हिंदी), Indonesian (Bahasa Indonesia), Portuguese (Português), Russian (Русский), Spanish (Español), Swahili (Kiswahili), and Simplified Chinese (简体中文).

Kamusi ya Biblia (Tyndale)

I

Imani, Imani kwa Mungu mmoja, Injili, Injili za Sinoptiki, Iradi, ishara, Iturea, Trakoniti

Imani

Imani katika kile ambacho hakina ushahidi wa wazi; imani kwa Mungu.

Maana ya Imani

Kwenye Agano la Kale na Agana Jipya, "Imani" ina maana kadhaa. Inaweza kumaanisha imani rahisi kwa Mungu au katika Neno la Mungu, na wakati mwingine imani karibu inakuwa sawa na utiifu wa vitendo. Inaweza pia kujidhihirisha katika uthibitisho wa tamko la imani. Hivyo, pia inakuja kumaanisha mwili mzima wa mafundisho au ukweli wa Kikristo uliopokelewa—"ukweli." Katika [Wakolosai 2:7](#), neno hilo linapendekeza kitu cha kukubaliwa kama kizima na kuingizwa katika maisha binafsi. Katika [2 Timotheo 4:7](#), Paulo anashuhudia kuwa "ameshika imani."

Imani katika Agano la Kale

Agano la Kale pia inasisitiza sana imani kama ujasiri katika agano la Mungu au katika agano ambalo Mungu alifanya na Abrahamu na kizazi chake. Wito wa Abrahamu na ahadi kwamba kizazi chake kingetumika katika historia ya ukombozi ikawa msingi wa simulizi za Agano la Kale, ikionekana kama utekelezaji wa agano hilo. Mara tu taifa la Israeli lilipoanzishwa, Mungu alilitunza na kulilinda. Kutoka Misri ni ishara maarufu kwamba Mungu alikuwa akifanya kazi ya kuwarejesha watu wake kwenye Nchi ya Ahadi. Utii wa watu wa Mungu kama maonyesho sahihi ya imani unaonekana wazi katika Agano la Kale. Bila kumwona Mungu, watu wake waliamini na kumtii. Abrahamu aliacha nchi yake ya asili kwenda kwenye eneo lisilojulikana. Watu wa Israeli waliondoka Misri wakifuata uongozi wa Mungu kwenda kwenye nchi ambayo hawakuweza kuona. Ahadi ya Mungu iliwapa ujasiri wa kumiliki nchi ahadi kwao. Baada ya Kutoka, agano la Abrahamu lilithibitishwa na watu wa Israeli kwa kunyunyizia damu ([Kut 24:6-7](#)). Kulikuwa na utii mkali kwa

amri za Mungu kama maonyesho ya imani. Jibu hili la imani ya kibinadamu kwa uaminifu wa Bwana lilikuwa la kitaifa na la pamoja. Pia kulikuwa na amri na mifano ya imani ya kibinafsi.

Sio tu sehemu za hadithi na kisheria za Agano la Kale bali pia maandiko ya kishairi na kinabii yanasisitiza imani. Zaburi zimejaa maelezo ya kujiamini binafsi kwa Bwana hata katika nyakati za giza. Habakuki anaonyesha kwamba "wenye haki wataishi kwa imani yake" ([Hb 2:4](#)). Kutokana na mifano kama hiyo, ni wazi kwamba, kadiri elimu ya Bwana kwa Israeli ilivyoendelea, suala la imani katika uaminifu wa Mungu lilizidi kuwa suala la majibu ya kibinafsi na ya mtu binafsi, na ni katika Manabii ambapo viungo kadhaa—kama vile imani, utii, hofu, na uhakika—vinaungana katika kuelewa imani ya kibinafsi kama hiyo.

Imani katika Agano Jipya

Tofauti na Agano la Kale, ambapo mkazo uko kwenye uaminifu wa Mungu, katika Agano Jipya mkazo umewekwa kwenye imani ya msikilizaji inayojibu ahadi na ufunuo wa mwisho katika Masihi, Yesu. Vitenzi na nomino zote mara kwa mara zinaelezea jibu la kutosha la watu kwa neno la Yesu na kwa injili.

Injili za Sinoptiki

Kipengele cha kushangaza zaidi cha Injili za sinoptiki (zilizonukuliwa hapa chini kutoka rsv) ni matumizi ya imani bila kutambua kitu chake: "Ikiwa una imani kama punje ya haradali" ([Mt 17:20](#)); "Yesu alipoona imani yao" ([Mk 2:5](#)); "imani yako imekuokoa" ([Lk 7:50](#)). Yesu anaonyeshwa kama yule ambaye kwa kazi na neno lake hufungua mlango wa imani na kufanya imani iwezekane. Swali si kama imani iko kwa Yesu au kwa Baba; maana ni bila shaka zote mbili, lakini kama ilivyo kwa kila mtoa Neno wa Mungu wa kweli, jicho la imani limegeuzwa kwa Yule anayemtuma.

Mara kadhaa, Yesu anakataa ombi la muujiza ili kuthibitisha maneno yake ([Mt 12:38-39](#); [16:1-4](#)).

Imani ni jibu kwa Neno pekee bila msaada wowote wa ziada. Hakuna ishara itakayotolewa isipokuwa ishara ya Yona. Katika hadithi ya tajiri na Lazaro ([Lk 16:19-31](#)), Yesu anakataa ombi la jambo la kushangaza na anasisitiza kwamba msikilizaji lazima ajibu kwa neno alilopewa (rej. [Yn 20:29](#)). Neno linadai kujisalimisha na kujitolea. Hivyo, asili ya Neno na ya imani inakuwa kikwazo kwa wenye kiburi na wenye nguvu.

Imani ni njia ambayo nguvu za Mungu zinafanywa kuonekana. Inasogeza milima, inaponya wagonjwa, na ni njia ya kuingia katika ufalme. Inaweza kuchanganywa na shaka, kama ilivyokuwa kwa baba aliyekuwa akitafuta uponyaji kwa ajili ya mwanawe ("Ninaamini; nisaidie kutokuamini kwangu!" [[Mk 9:24](#)]), au kama ilivyokuwa kwa Yohana Mbatizaji gerezani, ambaye, hata akiwa na mashaka yake, alithibitishwa na Yesu kama mkuu wa uzao wa mwanamke ([Mt 11:2-15](#)). Mtazamo wa Petro (na wanafunzi wengine) ulikuwa na kasoro, lakini Yesu anathibitisha ungamo la Petro kama jiwe la msingi la kanisa. Injili za sinoptiki zinaonyesha imani ya awali ya wanafunzi katika mapungufu na udhaifu wake wote, lakini bado ni imani kwa kuwa ni mwikikio wao chanya kwa neno na kazi ya Yesu.

Injili ya Nne

Imani ni dhana muhimu sana katika injili ya Yohana (iliyotajwa hapa chini kutoka rsv), ingawa neno hilo (katika Kiyunani) linatokea tu kama kitenzi. Mara nyingi rejeleo linahusu kukubali kwamba kitu ni kweli, yaani, imani rahisi, au imani: "Niamini kwamba Mimi ndimi katika Baba na Baba yuko ndani yangu" ([Yn 14:11](#)); "Kama ungemwamini Mose, ungeniamini mimi" ([Yn 5:46](#)).

Jambo muhimu zaidi ni usemi maalum "kuamini ndani ya" kwa maana ya kuweka imani ya mtu kwa mwingine. Fomu maalum ya usemi huu haina kifani kabla ya injili ya nne na inaweza kuelezea hisia kali ya imani ya kibinafsi katika Neno la milele lililofanyika mwili. Katika [Yohana 3:16](#), yeyote anayemwamini ana uzima wa milele. Wale wanaoweka imani yao kwake wanapewa uwezo wa kuwa wana wa Mungu—kuzaliwa na Mungu ([Yn 1:12](#)). Hawatawahi kuwa na kiu ([6:35](#)); wataishi, hata kama watakufa ([11:25](#)).

Katika sehemu nyingine, Yohana anazungumzia imani au imani kwa maana kamili, yaani, bila kumrejelea yule ambaye imani imewekwa kwake. Katika [Yohana 11:15](#), Yesu anafika baada ya kifo cha Lazaro na anafurahi "ili kwamba muamini." Matokeo yatakuwa imani. Vivyo hivyo, katika

utangulizi ([1:7](#)), Yohana Mbatizaji anashuhudia ili kupitia yeye wote waweze kuamini. Yesu anapotosheleza shaka ya Tomaso kuhusu ufufuo, anasema, "Je, umeamini kwa sababu umeniona? Wamebarikiwa wale ambao hawajaona na bado wanaamini" ([20:29](#)). Katika vifungu hivi na vingine, matokeo ya msingi ya ushuhuda wa Yesu kwake mwenyewe ni imani.

Imani na maarifa vinahusiana kwa karibu. Katika [Yohana 6:69](#), Petro anasema, "Tumeamini, na tumekuja kujua kwamba wewe ni Mtakatifu wa Mungu." Katika sala yake ya kikuhanu, Yesu anasema kwamba uzima wa milele ni "kukujua wewe, Mungu wa pekee wa kweli, na Yesu Kristo uliyemtuma" ([Yn 17:3](#)). Pia, Mungu anaonekana kupitia macho ya imani. Hakuna mtu aliyewahi kumwona Mungu, lakini Mwana wa Pekee amemfunua ([1:18](#)). Yeye aliyemwona Yesu amemwona Baba ([14:9](#)).

Kuamini pia kunaonyeshwa katika kitenzi "kupokea." Wale wanaompokea Kristo wanapewa uwezo wa kuwa watoto wa Mungu ([Yn 1:12](#)). Imani ni aina ya ufahamu au mtazamo ambapo utukufu wa Mungu ([1:14](#); [17:4](#)) unafanywa uwepo.

Barua za Paulo

Kwenye barua za Paulo (zilizonukuliwa hapa chini kutoka rsv), anaandika kuhusu imani kutoka mitazamo mbalimbali. Anaweka imani dhidi ya "matendo ya sheria" kama msingi pekee na wa kweli wa Uadilifu ([Rum 1-4](#); [Gal 1-4](#)) na anamtaja Abrahamu kuthibitisha hoja yake: "Abrahamu alimwamini Mungu na ikahesabiwa kwake kuwa Uadilifu" ([Mwa 15:6](#); rej. [Rum 4:5](#); [Gal 3:6](#)). Hii ni tofauti kabisa na sheria ([Rum 3:21](#)); Uadilifu ni zawadi ya Mungu kupitia imani kwa Kristo, hasa katika kazi yake ya upatanisho. Nyuma ya imani ya Paulo kuna ufahamu wake wa dhambi kali na ya kuenea ya wanadamu inayomfanya kila mmoja asiye na msaada. Ubinadamu umekufa katika dhambi lakini unafanywa hai kwa imani katika neno na kazi ya Yesu inayopitishwa kupitia injili.

Imani, basi, ni imani katika Yesu Kristo. Idadi ya sitiari ambazo Paulo anatumia kuelezea matokeo ya imani ni ya kushangaza. Ni kwa imani waumini wanahesabiwa haki ([Rom 5:1](#)), wanapatanishwa ([2 Kor 5:18](#)), wanakombolewa ([Efe 1:7](#)), wanafanywa hai ([2:5](#)), wanapokelewa katika familia ya Mungu ([Rom 8:15-16](#)), wanaundwa upya ([2 Kor 5:17](#)), wanahamishwa katika ufalme mpya ([Kol 1:13](#)), na kuwekwa huru ([Gal 5:1](#)). Kwa Paulo, imani ni *sine qua non* ya kila kipengele cha wokovu, kuanzia

neema inayoshawishi hadi kupokea urithi kamili
katika kuja kwa Bwana.

Katika barua za Paulo, imani imeunganishwa na upendo ili kwamba mtaalamu wa kuhesabiwa haki kwa imani pia awe mtaalamu wa wazi wa upendo wa Kikristo wa kipekee. Kusema kwamba imani ni muhimu kwa wokovu ni sehemu tu ya ukweli, kwa kuwa imani inajidhihirisha kupitia upendo: “Kwa maana katika Kristo Yesu tohara wala kutotahiriwa havina faida yoyote, bali imani inayofanya kazi kupitia upendo” ([Gal 5:6](#)); “Kama nina imani yote, hata ya kuhamisha milima, lakini sina upendo, mimi si kitu” ([1 Kor 13:2](#)). Upendo ni mwanzo na pia ni dhihirisho la mwisho la imani. Kwa hivyo, hata kwa Paulo hakuna kutenganishwa *kabisa* kati ya imani na matendo. Upendo huu ambao Paulo anazungumzia ni tunda muhimu la Roho ambaye kupitia yeye maisha ya imani yanaishiwa. Ni kwa uwezo wa Roho anayekaa ndani tu ndipo imani inapata dhihirisho katika upendo.

Barua za Kawaida

Yakobo anazungumzia imani kama inavyokamilishwa na matendo ([Yak 2:22](#)). Alipinga wazo la imani inayozingatia zaidi kukubali kimafundisho, yaani kuamini kwamba kitu ni kweli bila kutenda juu yake. Yakobo, kama Paulo, anasisitiza umuhimu wa kwanza wa imani, lakini anaonya dhidi ya wale ambao wangetoa hitimisho lisilo sahihi. Imani bila matendo si imani; ni tasa ([v 20](#)). Kipengele cha vitendo cha imani ni sehemu kubwa ya barua hii.

Mwandishi wa Waebrania anatambua kwamba imani imekuwa sifa ya watu wa Mungu na viongozi wao walioteuliwa maalum. Imani hutoa msingi thabiti kwa kile ambacho vinginevyo kingekuwa kisichoeleweka na kisicho na uhakika; inatoa ushahidi kwa kile ambacho hakionekani. Kwa imani, watu wa Mungu wana msingi wa uhakika zaidi kwa maisha yao na vitendo vyao kuliko ulimwengu unavyoweza kutambua ([Ebr 11:1](#)). Wingu la mashahidi mkubwa ([12:1](#)) linatoa ushuhuda kwa imani yao juu ya uaminifu wa Mungu.

Imani inafunguliwa na Neno la Mungu, inaonyeshwa kupitia Roho Mtakatifu anayetoa, na inashuhudia ukuu wa Yesu Kristo.

Imani kwa Mungu mmoja

Imani kwamba kuna Mungu mmoja tu ni tofauti na:

- Upagani (imani katika miungu zaidi ya mmoja)
- Henotheism (kuabudu mungu mmoja kati ya miungu mingi)
- Uasi dhidi ya Mungu (kukana uwepo wa Mungu yeyote)

Dini kuu zinazomwamini Mungu mmoja ni
Uyahudi, Ukristo, na Uislamu.

*Imani kwa Mungu mmoja inafundisha Nini
Kuhusu Mungu?*

Ikiwa kuna Mungu mmoja tu, Mungu lazima awe wa kibinafsi, mwenye mamlaka, asiye na mipaka, wa milele, mkamilifu, na Mwenyezi. Maandiko yanamwelezea Mungu kwa njia hii. Ufunuo wa Kibiblia ndio njia pekee tunayoweza kumjua Mungu waziwazi na jinsi alivyo.

1. Mungu ni **tofauti** na dunia (tofauti na pantheismu, imani kwamba mungu ni ulimwengu). Yeye ndiye Muumba pekee na tegemeo la ulimwengu.
2. Yuko juu zaidi ya uumbaji wake (**anapita**).
3. Anajihusisha na wakati na masuala ya kibinadamu (**karibu yatokee**).

Umoja wa Mungu unafahamika kupitia:

- Matukio ya kihistoria: "Mungu ambaye anatenda" huathiri historia ili kuokoa jamii ya wanadamu.
- Mawasiliano ya maneno: "Mungu anayezungumza" huwasiliana kupitia kwa manabii ili kufundisha na kusaidia wafuasi wake.

Imani kwa Mungu inaruhusu uhusiano wa moja kwa moja kati ya Mungu na wanadamu. Agano Jipya linaonyesha kwamba hili lilitokea kupitia Yesu Kristo.

Biblia Inafundisha Nini Kuhusu Imani kwa Mungu Mmoja?

Biblia inafundisha kwamba wanadamu awali walikuwa waumini wa Mungu mmoja. Hii inathibitishwa kupitia [Mwanzo 1-3](#). Upagani ulikuwa matokeo ya dhambi. Upagani ulikuwepo wakati wa Abrahamu. Mungu alimwita Abrahamu kuondoka Uru wa Wakaldavo na kusafiri kwenda

Kanaani, nchi ambayo Mungu alikuwa amemwahidi yeye na watoto wake. Hii ilisababisha kukataliwa kwa upagani wa familia yake ([Mwanzo 11:31-12:9](#)).

Wakati Abrahamu alipofika Kanaani, watu wa nchi hiyo walikuwa waabudu wa miungu mingi. Kila utamaduni huko Palestina ulikuwa na miungu mingi ([Mwanzo 31:3-35](#); [Waamuzi 11:24](#); [1 Samweli 5:2-5](#); [1 Wafalme 11:33](#)). Wazao wa Abrahamu mara nyingi walipotoka kwa Mungu na kuabudu miungu ya Wakanaani. Pia walichanganya desturi za kipagani na ibada yao kwa Mungu ([Mwanzo 35:2-4](#); linganisha [Yoshua 24:2](#); [1 Wafalme 16:30-33](#)).

Jukumu la manabii lilikuwa kuwaita Waisraeli warudi kwenye imani ya Mungu mmoja, kumwabudu "Mungu wa Abrahamu, Mungu wa Isaka, na Mungu wa Yakobo" ([Kutoka 3:6, 15-16](#); linganisha [1 Wafalme 18:17-18](#)). Waisraeli walihitaji kukumbushwa kuhusu imani yao kwa Mungu mmoja kutokana na ushawishi wa imani za kipagani za majirani zao. Hata Daudi alihitaji kukumbushwa ([1 Samweli 26:19](#)), kama vile Solomoni ([1 Wafalme 11:1-7](#)) na wafalme wa baadaye ([12:28-32](#); [2 Wafalme 10:31](#); [22:17](#)).

Manabii wa awali hawakupinga imani ya Mungu mmoja. Badala yake, walikataa miungu ya kipagani ([1 Wafalme 18:24](#)). Manabii wa karne ya nane Kabla ya Kristo (KK) walisisitiza umuhimu wa imani ya Mungu mmoja kama jibu kwa upagani uliokuwa ukiendelea. Uhamisho uliwaponya Waisraeli kutokana na majaribu yao ya upagani. Adui zao waliharibu sanamu zao na kuonyesha kwamba hazikuwa na nguvu ([Zaburi 115](#); [Isaya 46](#)). Kisha, Waisraeli walijifunza kwamba ni Mungu pekee anayeweza kuwasaidia wanapomhitaji. Yeye ndiye Mungu wa kweli na aliye hai anayeweza kuwaokoa watu wake wanapotubu na kumtii.

Tazama pia Mungu, Uwepo na Sifa Zake.

Injili

Neno linalotumika kwa njia mbalimbali kuelezea Habari Njema kwamba Mungu anatoa wokovu kupitia Yesu Kristo.

Hakikisho

- Ujumbe wa Injili kutoka kwa Isaya
- Injili ya Agano Jipya
- Habari Njema Kuhusu Kuja kwa Kristo
- Injili kulingana na Yesu
- Injili baada ya Yesu kufufuka

Ujumbe wa Injili kutoka kwa Isaya

Kati ya vifungu vyote vilivyonukuliwa, vile vya Isaya vinatoa msingi muhimu zaidi kwa injili katika Agano Jipya. Kulingana na injili ya Isaya, ni Mungu pekee yake anayeokoa. Hakuna maelezo ya kitendo chake cha kuokoa isipokuwa katika asili yake mwenyewe. Ukombozi wa Israeli haustahili. haisitahili upendo wa Mungu sasa kuliko ilivyokuwa ilipokwenda utumwani. Kwa kipimo chochote ambacho imelipa deni la haki kwa dhambi zake za zamani ([Isaya 40:2](#)), bado ni watu wenye dhambi ([42:25](#); [46:12-13](#); [48:1](#)). Ni kwa neema ya Mungu tu kwamba inaokolewa ([55:1-7](#)). Kwa mpango wa Mungu, wokovu wa Israeli hautegemei uadilifu wake mwenyewe bali wa Mungu ([41:10](#); [45:24](#); [46:13](#); [51:5-6](#)). Kwa kuwa hapakuwa na haki ya kuzawadiwa, Bwana anatenda ili kuleta haki ndani ya Israeli. ([45:8](#); [61:3, 10-11](#)).

Hata hivyo, kama marejeleo haya yanavyoonyesha, wokovu haupatikani kwa gharama ya haki. Adhabu kwa dhambi za Israeli italipwa kikamilifu. Rehema ya Mungu haijatiwa shaka hapa. Kinyume chake, ni hapa ambapo rehema yake inaonyeshwa kwa kina zaidi, kwani adhabu haipatikani kutoka kwa watu wake bali kutoka kwa Mtumishi aliyechaguliwa kusimama mahali pao ([Isaya 53:4-12](#)). Kupitia kazi ya Mtumishi, wengi watatakaswa na kutambuliwa kuwa wenye haki. ([53:11](#)). Mwinjilisti (mhubiri wa Habari Njema) atakuja, kama ilivyotabiriwa katika [Isaya 61](#). Anaitwa Mpakwa mafuta (sura ya [1](#)) anayehubiri mwaka wa kibali cha Bwana (sura ya [2](#)). Mungu atatukuzwa kupitia mahubiri yake (sura ya [3](#)).

Injili katika Agano Jipya

Katika sehemu mbili pekee ([Wagalatia 3:8](#); [Waebrania 4:2, 6](#)), Agano Jipya linazungumzia tangazo la injili kabla ya enzi ya Kikristo. Hii inashangaza kwa sababu tatu:

1. Inashangaza kutokana na uwepo usiopingika wa injili katika Agano la Kale.
2. Inashangaza ikizingatiwa kiwango cha matumizi ya istilahi ya injili katika Agano Jipya (katika Kigiriki, nomino inapatikana mara 76, na kitenzi kinapatikana mara 54).
3. Inashangaza ikizingatiwa ukweli kwamba Agano Jipya linamwasilisha Kristo kama utimilifu wa Agano la Kale na linategemea sana Agano la Kale ili kufasiri utu na kazi yake.

Siyo tu kwamba ni ya kushangaza, bali pia ni muhimu sana. Inaonyesha kwamba matumizi ya Agano Jipya yanategemea siyo tu juu ya *tabia* ya ujumbe (ukweli kuhusu wokovu) bali pia juu ya *matukio ya kihistoria*. Karibu bila ubaguzi, Agano Jipya linapunguza matumizi yake ya istilahi ya injili kwa matangazo yaliyotolewa wakati wa utimilifu—enzi ambayo ahadi ya wokovu katika Agano la Kale inatimizwa kweli. Agano Jipya halijishughulishi na ahadi za wokovu bali na habari za wokovu. Kulingana na [Marko 1:1-4](#), injili "inaanza" siyo katika Agano la Kale bali na Yohana Mbatizaji, ambaye kazi yake inatimiza unabii wa Agano la Kale. Katika [Warumi 1:1-5](#) injili inawakilishwa kama baraka iliyoahidiwa katika Agano la Kale lakini ambayo haikutolewa kweli mpaka Yesu alipoja (tazama pia [Matendo 13:32-33](#)).

Habari Njema Kuhusu Kuja kwa Kristo

Kuzaliwa kwa Yohana Mbatizaji ni Habari Njema ([Luka 1:19](#)). Ni Habari Njema si tu kwa wazazi wake (mistari [7, 24-25](#)) bali pia kwa watu wote: Yohana ametumwa kuwaandaa kwa ajili ya kuja kwa Masihi (mistari [14-17, 67-79](#)). Mahubiri ya Yohana mwenyewe ni Habari Njema ([3:18](#)) kwa sababu hiyo hiyo. Masihi (Mpakwa mafuta wa Mungu) angekuja kutekeleza hukumu. Huu ni mchakato unaojumuisha hukumu na wokovu (sura ya [3-17](#)). Ujumbe wa Yohana ni Habari Njema kwa wenye dhambi kwa kuwa wanaonywa juu ya maangamizi yanayokuja na wanahimizwa kutubu kabla ya shoka kuanguka (sura ya [7-9](#)). Ni Habari Njema kwa wale wanaotubu kwa kuwa wanaahidiwa msamaha (sura ya [3](#)) na uanachama katika jamii ya Masihi (sura ya [17](#)). Kuzaliwa kwa Mwokozi mwenyewe kunatangazwa kama Habari Njema ikileta furaha kuu ([2:10-11](#)).

Injili kwa mujibu wa Yesu

Kujia kwa Ufalme wa Mungu

Yesu alipewa mamlaka na Mungu na kutiwa mafuta na Roho Mtakatifu ili kutangaza injili ([Marko 1:14; Luka 4:18](#)). Katika kiini cha mahubiri yake, kuna tangazo "Wakati umetimia... na ufalme wa Mungu umekaribia. Tubuni na muamini injili!" ([Marko 1:15](#)). (Kwa marejeleo zaidi ya injili hii, tazama [Mathayo 4:23; 9:35; 24:14; 26:13; Marko 8:35; 10:29; 13:10; 14:9; Luka 4:43; 8:1; 16:16](#).) Ujumbe huu ni Habari Njema kwa sababu kadhaa:

1. Ufalme unakuja. Mungu ambaye Yesu anatangaza ndiye mtawala mkuu juu ya yote aliyoyafanya. Hata hivyo, licha ya ukweli huu, utawala wake haujakamilika: mapenzi yake hayafanyiki duniani kama ilivyo mbinguni. Makosa, badala ya haki, yanatawala. Lakini kulingana na Yesu, hali hizi si za kudumu. Ufalme utakapokuja, utawala wa Mungu utakamilika. Makosa yatatathminiwa, uadilifu utanzishwa, na watu wake watapokea baraka.
2. Ufalme unaanza *sasa*. "Wakati umetimia," anatangaza Yesu ([Marko 1:15a](#)). Wakati uliowekwa kwa ajili ya kutimia kwa ahadi za Agano la Kale umefika.
3. Utimilifu wa ufalme kwa hiyo si jambo la mbali tena. Utimilifu wa utawala wa Mungu uko "karibu" ([Marko 1:15b](#)).
4. Mungu anaweka utawala wake kwa kusudi la kuokoa. Hii inaonyeshwa katika wito wa Yesu wa kutubu ([Marko 1:15c](#)). Hii inaonekana wazi hasa katika vifungu ambavyo tunageukia sasa.

Ukombozi wa Wanyonge

Akiwa amealikwa kusoma Maandiko katika sinagoga huko Nazareti, Yesu anageukia [Isaya 61](#): "Roho wa Bwana Mungu yu juu Yangu, kwa sababu Bwana amenipaka mafuta kuhubiri Habari Njema kwa maskini. Amenituma kuwafariji waliovunjika moyo, kutangaza uhuru kwa wafungwa na kufunguliwa kwa waliofungwa, kutangaza mwaka wa kibali cha Bwana" ([Luka 4:18-19](#)).

Baada ya kusoma unabii, Yesu anatangaza utimilifu wake katika huduma yake mwenyewe (sura ya [21](#)). Wale ambao Yesu amekuja kuwaweka huru ni pamoja na wale wenye udhaifu wa kimwili, kama vile vipofu (sura ya [18](#)) na wenye ukoma (sura ya [27](#)). (Linganisha marejeleo ya miujiza ya uponyaji katika sura ya [23, 33–41](#); uhusiano wa karibu kati ya kuhubiri na kuponya katika [Mathayo 4:23; 9:35; 11:5; Luka 7:21–22; 9:6](#); na maelezo katika [Mt 12:22–29; Luka 13:11–16](#), ya wale wenye shida za kimwili kama wafungwa wa Shetani sasa wamekombolewa na Yesu). Pia ni pamoja na maskini wa mali—watu kama mjane aliyesaidiwa na Eliya wakati wa njaa ([Luka 4:25–26](#)). Ni maskini na wenye njaa halisi ambao Yesu anawatangaza kuwa “wenye heri” katika [Luka 6:20–21](#).

Hata hivyo, ni umaskini wa “kiroho” unaozingatiwa. Akitumia [Isaya 61](#), Yesu anazungumza katika [Mathayo 5:3](#) kuhusu “maskini wa roho.” Hawa ni watu waliovunjika na kuhuzunika kutokana na taabu na umaskini, ukandamizaji na udhalimu, mateso na kifo, uasi wa kitaifa na dhambi za kibinafsi—watu ambao katika shida yao wanamgeukia Mungu na kwa hamu wanamsubiri alete haki, awape rehema zake, na kuanzisha ufalme wake. Ni kwa watu kama hawa Yesu analeta Habari Njema ([Mathayo 5:3–10](#)). Mungu alimtuma Yesu kuanzisha ufalme, kuwaokoa waliopotea, kuwaweka huru waliofungwa, kuponya walio na magonjwa, kufunga mioyo iliyovunjika, na kuwasamehe wenye hatia ([Marko 2:5, 10, 17; 10:45; Luka 4:18–21; 7:48–49; 15:1–32; 19:10](#)).

Zawadi ya Neema

Kufika kwa ufalme si matokeo au tuzo ya jitihada za kibinadamu bali ni jibu la Mungu kwa hali ya binadamu—zawadi ya neema yake ([Luka 12:32](#)). Vilevile, maelezo ya wokovu wa maskini hayapatikani popote isipokuwa katika tabia ya Mungu mwenyewe. Kama mwana mpotevu [kutoka kwa mfano wa Mwana Mpotevu] alivyotambua mwenyewe, hakuwa na haki ya kuwa mtumishi wa Baba yake, nadhani hata kuwa mwana wake. Hakuna alichofanya, hata toba yake, kilichoelezea upendo wa Baba ([15:11–32](#)).

Katika methali ya [Mathayo 20:1–16](#), ni kutokana na wema wa mwajiri kwamba wafanyakazi wa mwisho kuajiriwa wanapokea mshahara wa siku nzima. Mdaiwa wa kwanza katika hadithi ya [Mathayo 18:23–35](#) hakupata chochote isipokuwa haki ya kuuzwa utumwani. Badala yake, mfalme alifuta deni lake kubwa. Mtoza ushuru, ambaye

hakuwa na chochote cha kumpa Mungu isipokuwa kutubu dhambi na ombi la rehema, alirudi nyumbani akiwa ametakaswa ([Luka 18:13–14](#)). Hali hiyo hiyo inawahusu wenye maadili zaidi miongoni mwa maskini, kama vile watu waliotajwa katika [Mathayo 5:7–10](#). Maadili yao ni halisi, si ya kufikirika. Hata hivyo, katika kutii amri za Mungu, hawamfanyi Mungu awe na deni kwao. Wanatimiza tu wajibu wao ([Luka 17:7–10](#)).

Zaidi ya hayo, hata wenye huruma zaidi wanahitaji rehema ya kimungu ([Mathayo 5:7](#)). Kwa maana hata wale walio na hamu kubwa ya kutii sheria ya Mungu hawawezi kutimiza mahitaji yake yote (linganisha [11:28–30](#)). Mtumishi wa kwanza katika [Mathayo 18:23–35](#) anadaiwa pesa nyingi zaidi kuliko mtu katika hali kama hiyo angeweza kulipa. Hii inasaidia kuonyesha ukarimu wa mfalme. Neema inategemea utekelezaji wake juu ya kutoweza kwa vitu vyake ([Luka 14:12–14](#)).

Mwito wa Wokovu

Waisraeli bila ubaguzi ni watu wenye dhambi, wote wanahitaji wokovu ambao Yesu analeta ([Mathayo 1:21; Luka 1:77](#)). Katika kuonyesha neema ya Mungu, Yesu alitangaza injili yake kwa taifa lote ([Mathayo 4:23; 9:35; 15:24; Luka 4:43; 9:6; 20:1](#)). Kutoka kwa waheshimiwa zaidi hadi kwa wale wa chini kabisa, wote wanaitwa kujisalimisha kwa utawala wa Mungu, na wote wanaalikwa kuja na kushiriki bure katika karamu aliyoiandaa ([Luka 14:16–24](#)). Lakini zawadi ya wokovu lazima ipokelewe ili iweze kuonekana ([Marko 10:15](#)). Na ingawa ni zawadi isiyogharimu chochote, pia ni hazina ya thamani isiyo na kifani ambayo mtu mwenye busara atatoa dhabihu kila kitu kingine kwa hiari ([Mathayo 13:44–46](#)). Ni dhabihu inayozidiwa tu na gharama ya kukataa injili ([Mathayo 11:20–24; Marko 8:34–39; Luka 14:24, 33](#)).

“Tubu na amini injili,” Yesu anaamuru ([Marko 1:15](#)). Wenye haki zao na wanaojitosheleza lazima waamshwe kutoka kwa hisia zao za uongo za usalama na kwa unyenyekevu watambue hitaji lao la Mungu ([Luka 6:24–26](#)). Ni hapo tu ndipo ujumbe wa Yesu kwa maskini utaonekana kama injili. Tangazo la ukombozi ([4:18–19](#)) ni habari njema tu kwa watu ambao ni watumwa na wanajua hivyo. Amri hii pia inawahusu maskini na walio katika dhiki. Wale miongoni mwao wanaolalamikia hali yao lazima watubu dhambi zao.

Lakini kitu kingine kinahitajika ili jibu liwe kamili: mtu hawezi kuamini injili ya Yesu bila kujitoka kwa Mtu wa Kristo ([Yohana 3:16](#)). Hata wale ambao

tayari ni “maskini wa roho,” kwa maana ilivyoielezwa awali, hawajabarikiwa kweli hadi watambue ukweli wa madai ya Yesu ([Mathayo 11:6](#)) na kujitolea kwa maisha ya utii kwa masharti yake ([7:21–27](#)). Hii inatuandaa kwa hoja inayofuata.

Muhtasari

Katika huduma ya Yesu duniani, mada kuu ya injili yake ni ujio wa maendeleo ya ufalme wa Mungu ([Mathayo 4:23](#); [24:14](#); [Luka 4:43](#); [16:16](#)), ujumbe ambao unahubiriwa karibu pekee kwa Wayahudi ([Mathayo 10:5–6](#); [15:24](#)). Hata hivyo, Yesu pia anafanua jinsi injili itakavyokuwa mara kazi yake duniani itakapokamilika:

1. Kwenye [Marko 8:35](#) na [10:29](#), Yesu anazungumza kuhusu watu ambao walihitaji kutoa dhabihu kubwa “kwa ajili Yangu na kwa ajili ya injili.” Ingawa wanatofautishwa, Yesu na injili hapa wanaunganishwa kwa njia ya karibu sana. Wakati ulikuwa unakaribia ambapo Mhubiri wa injili angekuwa Yule Anayetangazwa.
2. Kwenye [Marko 13:10](#) na [Mathayo 24:14](#) (na [Marko 16:15](#) ambayo ina mashaka ya maandiko) Yesu anatabiri kwamba injili ya ufalme itahubiriwa kwa mataifa yote.

3. Kwenye [Marko 14](#), baada ya kufasiri kitendo cha mwanamke (sura ya [3](#)) kama upako wa mwili wake kabla ya maziko (sura ya [8](#)), Yesu anatangaza, “Kwa kweli nawaambia, popote injili itakapohubiriwa duniani kote, alichokifanya pia kitasimuliwa kwa kumbukumbu yake” (sura ya [9](#); linganisha [Mathayo 26:13](#)). Kauli hii inaashiria kwa nguvu kwamba mtu wa Yesu na tukio la kifo chake vitakuwa na nafasi kubwa katika ujumbe unaopaswa kutangazwa. Vinginevyo, ni ajabu kwamba injili na kitendo hiki maalum vinapaswa kufungwa pamoja kwa uzito. Katika maandiko haya, tayari kuna dalili ya jinsi kifo cha Yesu kilivyo muhimu kwa wokovu, kama ilivyotangazwa katika injili yake (linganisha [Marko 14:22–24](#)), na kwa uzinduzi wa misheni ya kushiriki injili na watu wa mataifa ([Mathayo 20:28](#) ni muhimu kwa kuelezea mabadiliko kutoka [Mathayo 15:24](#) hadi [28:18–20](#)).

Injili Baada ya Ufufuo wa Yesu

Baada ya ufufuo wa Yesu, injili ilitangazwa na mashahidi wake. Yaliyomo ya injili hii yameandikwa katika kitabu cha Matendo na katika barua za Paulo. Neno la Kigiriki *euangelizomai* linaweza kutafsiriwa kama “kuhubiri,” “kutangaza,” au “kuleta habari njema.” Kati ya matukio 43 ya *euangelizomai* katika Agano Jipya, 15 yanapatikana katika Matendo na 21 katika maandiko ya Paulo. Kati ya matukio 64 ya neno la Kigiriki *euangelion*, ambalo linaweza kutafsiriwa kama “injili” au “habari njema,” matukio mawili yanapatikana katika Matendo na si chini ya 60 katika maandiko ya Paulo.

Injili ya Kristo

Baada ya kufufuka kutoka kwa wafu, Yesu Kristo anahubiri tena ([Waefeso 2:16–17](#)), akifanya hivyo sasa kupitia wawakilishi wake walioteuliwa ([Warumi 15:16–18](#); [1 Wakorintho 1:17](#); [9:12–18](#); [Wagalatia 4:13–14](#); [Waefeso 4:11](#); [2 Timotheo 1:9–11](#)). Zaidi ya hayo, Kristo amekuwa mada kuu ya injili. Mhubiri sasa ndiye anayehubiriwa. Hili linathibitishwa mara kwa mara katika Matendo ([5:42](#); [8:4–5](#); [35](#); [11:20](#); [17:18](#)) na katika maandiko

ya Paulo ([Warumi 1:1-4](#); [10:8-17](#); [15:19-20](#); [2 Wakorintho 4:4-6](#); [11:4](#); [Wagalatia 1:16](#); [Waefeso 3:8](#); [Wafilipi 1:15-18](#); [2 Timotheo 2:8](#)). Agano Jipya daima linazungumzia *injili*—kamwe si injili nyingine—ya Kristo. Injili ya pili haiwezi kufikirika na haina haja kama vile Kristo wa pili. Hii ndiyo injili moja ambayo Mungu anaruhusu (kwa mfano, [Warumi 1:1-17](#)) na kutangaza (kwa mfano, [2 Wathesalonike 2:13-14](#)).

[Wagalatia 2:7-9](#) haizungumzii injili mbili bali inazungumzia maeneo mawili ya utume. Paulo (mtume kwa wasiotahiriwa) na Petro (mtume kwa waliotahiriwa) wote wamekabidhiwa “injili ya Kristo” ([Wagalatia 1:7](#); linganisha [1 Wakorintho 15:1-11](#)), ujumbe ambao Mungu ameweka kwa ajili ya wokovu wa Wayahudi na watu wa mataifa ([Warumi 1:16](#)). “Injili tofauti” ambayo Paulo anakemea katika [Wagalatia 1:6-9](#) na [2 Wakorintho 11:4](#) si injili nyingine kuhusu Yesu bali ni ujumbe kuhusu “Yesu mwingine”—si yule halisi, bali yule anayekuwepo tu katika mawazo na ujumbe wa wale wanaomtangaza. Kuhubiri Kristo wa kweli ni kuhubiri injili ya kweli, hata kama nia za mtu zinaweza kutiliwa shaka ([Wafilipi 1:15-18, 27](#)), na kuitikia injili ipasavyo ni kumgeukia Kristo ([Matendo 11:20-21](#); [Warumi 10:8-17](#); [Wagalatia 2:14-16](#)).

Injili kama Ushuhuda wa Matukio ya Wokovu

Injili inashuhudia kila kipengele cha kazi ya wokovu ya Kristo, kuanzia kuzaliwa kwake ([Warumi 1:3](#); [2 Timotheo 2:8](#)) na huduma yake ya umma ([Marko 1:1](#); [Matendo 10:36-38](#)) hadi kuja kwake kwa pili ([Wakolosai 1:5, 23](#); linganisha [3:1-4](#); [1 Thesalonike 1:5-10](#)) na hukumu ya mwisho ([Warumi 2:16](#)). Hata hivyo, ni kifo na ufufuo wa Kristo ambavyo ni muhimu zaidi kwa utimilifu wa wokovu, na ambavyo kwa hivyo vinaonekana zaidi katika ushuhuda wa injili. Haya ni matukio ambayo tangazo la Marko linakamilika (sura [15-16](#)), na ambayo kila kitu kingine kinajiandaa ([8:31](#); [9:31](#); [10:33-34](#); [12:6-8](#)). Mkazo maalum umewekwa juu ya kifo cha Yesu kama njia ya wokovu kutoka kwa dhambi ([10:45](#); [14:3-9, 22-24](#)).

Kwenye injili ya Paulo, kifo na ufufuo wa Yesu ni muhimu sana ([Warumi 4:25](#); [1 Wakorintho 15:1-4](#)), na msalaba unachukua nafasi ya kati kabisa ([1 Wakorintho 1:17-2:5](#)). Paulo anasema kwamba kama Kristo hakuinuka kutoka kwa wafu, kuhubiri kuhusu msalaba kungekuwa kupoteza muda ([1 Wakorintho 15:14, 17](#); linganisha [Warumi 6:3-11](#)). Hata hivyo, kwa kuwa Kristo ameufufuka, kifo chake kinastahili kusesitizwa kama mahali ambapo

Mungu anatoa upatanisho kwa dhambi ([Warumi 3:21-26](#); [5:6-11](#); [2 Wakorintho 5:14-21](#); [Waefeso 1:7](#)). [Upatanisho ni kitendo ambacho Mungu na wanadamu wanakutanishwa katika uhusiano wa kibinafsi.] Injili kulingana na Matendo inatangaza kifo cha Yesu ([Matendo 8:25](#); [20:24, 28](#); linganisha [10:36-43](#)) na hasa ufufuo wake, tukio ambalo alishinda kifo na kutukuzwa kama Bwana na Hakimku ajaye ([10:36-43](#); [13:32-33](#); [17:18, 31](#)). Kulingana na 1 Petro, wabeba injili ([1 Petro 1:12](#)) walijikita, kama vile manabii wa Agano la Kale, kwenye “mateso ya Kristo na utukufu utakaofuata” ([1:11](#); linganisha [1:18-19](#); [2:21-24](#); [3:18-22](#)).

Injili kama Nguvu ya Ukombozi

Injili ni zaidi ya ripoti ya matukio ya zamani na ufafanuzi wa mafundisho. Paulo anatangaza katika [1 Wakorintho 1:17-18](#) na tena katika [Warumi 1:16](#) kwamba injili ni “nguvu ya Mungu.” Injili si tu ushuhuda wa nguvu zake bali ni *maonyesho* ya nguvu zake. Kwa hivyo, haiwezi kuzuiliwa ([2 Timotheo 2:8-9](#)). “Injili yetu iliwajia si kwa maneno tu, bali pia kwa nguvu,” Paulo anaandika katika [1 Wathesalonike 1:5](#). Hoja yake si kwamba injili iliambatana na matendo makuu (ingawa hili lilitokea; linganisha [Warumi 15:18-19](#)), bali kwamba injili yenyewe ni tendo kuu. Mungu hufanya hivyo kupitia Roho wake Mtakatifu ([Warumi 15:18-19](#); [1 Wakorintho 2:1-5](#); [1 Wathesalonike 1:6](#)).

Zaidi ya hayo, kusudi kuu la Mungu katika kutumia nguvu zake ni kubadilisha maisha ya watu, kuwaokoa kutoka kwa dhambi na kifo, na kuwapatanisha na yeye mwenyewe—kwa ufupi, kuwaokoa. Injili ina nguvu ya kuleta wokovu inaotangaza na kutoa uhai inaouahidi (kwa mfano, [Warumi 1:16](#); [10:8-17](#); [1 Wakorintho 1:17-18](#); [15:1-2](#); [Waefeso 1:13](#); [2 Wathesalonike 2:13-14](#); [2 Timotheo 1:8-11](#); [1 Petro 1:23-25](#)). Ikiwa watu wanataka kupata wokovu, lazima wasikie na kuamini injili. Ni hasa kupitia ujumbe huu ambapo nguvu ya wokovu iliyoonyeshwa katika mtu na kazi ya Kristo (hasa katika kifo chake na ufufuo) inawasilishwa kwa wanaume na wanawake, na kufanywa kuwa na ufanisi katika maisha yao. Vilevile, ni kwa kushirikiana na injili, au kama matokeo ya moja kwa moja ya kupokea injili, kwamba Roho Mtakatifu anapewa waumini ([Matendo 10:36-44](#); [15:7-8](#); [2 Wakorintho 11:4](#); [Wagalatia 3:1-2](#)). Kwa ufupi, injili ni mahali pa uamuzi wa kukutana kati ya mwenye dhambi na Mungu Mwokozi.

Injili ya Neema

Kulingana na ushuhuda wa Petro katika Baraza la Yerusalemu ([Matendo 15:7-11](#)), sehemu muhimu ya injili—kwa Mataifa na Wayahudi ni sawa—ni wokovu “kupitia neema ya Bwana Yesu.” Karibu na mwisho wa kazi yake ya umishonari, Paulo anasema kwamba wasiwasi wake mkuu umekuwa “kushuhudia Habari Njema ya neema ya Mungu” ([Matendo 20:24](#)). Kauli hii inaweza kueleweka tu kwa kuhusiana na dhana ya Paulo ya Uadilifu wa Mungu, hasa kama ilivyowekwa katika Warumi. Paulo hapa hatoi tu sifa ya kimungu. Badala yake, anaonyesha shughuli ya kimungu—udhirisho wa Uadilifu wa Mungu sasa, “kwa wakati huu” ([Warumi 3:26](#)), katika enzi mpya iliyoanzishwa na kuja kwa Yesu. Udhirisho huu ni wa aina mbili. Kuangalia vipengele viwili pamoja, na kufanya hivyo katika muktadha wa injili iliyotangazwa na Isaya na Yesu (ambao wote wawili walimshawishi Paulo kwa nguvu), kwa mtiririko huo, kutatusaidia kuelewa kwa nini Paulo anazungumzia “injili ya neema ya Mungu.”

Kwanza, injili ni *ushuhuda* wa neema ya Mungu. Katika kumtoa Mwana wake kama dhabihu kwa ajili ya dhambi ([Warumi 3:25a](#)), Mungu anaonyesha Uadilifu wake (sura [25-26a](#)). Hii ina maana kwamba, katika kifo cha Yesu, dhambi zilizokuwa “zimeachwa” (sura ya [25c](#)) zinakuwa lengo la ghadhabu ya Mungu (linganisha [1:18](#)) na hukumu. Hata hivyo, mahali ambapo Mungu anashughulikia dhambi kwa haki na kwa uamuzi, anaonyesha neema yake kwa wenye dhambi. Kwa maana hukumu dhidi ya dhambi haielekezwi kwa wenye dhambi wenyewe bali kwa yule aliyechaguliwa kutenda kwa niaba yao na kusimama mahali pao ([Warumi 4:25](#); [5:6, 11](#); linganisha [2 Wakorintho 5:21](#); [Wagalatia 3:13](#)). Kwa msingi huu, wenye dhambi wanasamehewa bure ([Warumi 3:24](#)). “Neema ya Bwana Yesu” ([Matendo 15:11](#)) kwa mwenye dhambi pia inaonekana, kwa kuwa kwa hiari yake anabeba uovu wao na anateseka kwa matokeo ya makosa yao ([Wagalatia 2:20](#); linganisha [2 Wakorintho 8:9](#); [Wafilipi 2:6-8](#)).

Pili, injili ni *njia* ya neema ya Mungu. “Injili inafunua Uadilifu wa Mungu,” anasema Paulo ([Warumi 1:17](#)). Kwa hili anamaanisha, si kwamba injili inazungumzia Uadilifu wa Mungu (ingawa inafanya hivyo), bali kwamba Uadilifu wa Mungu unafanya kazi kikamilifu katika injili. Shughuli hii inaeleza jinsi injili inavyokuwa “nguvu ya Mungu kwa wokovu” (sura ya [16](#)). Na Mungu anaonyeshaje Uadilifu wake katika hatua hii? Kwa kifupi, kwa

kuutoa kama zawadi ya bure kwa wanadamu wenye dhambi. Inabaki kuwa Uadilifu wa Mungu, lakini kwa neema ya Mungu, ni Uadilifu ambao wanadamu wanaweza kushiriki. Zaidi ya hayo, kushiriki katika Uadilifu wa Mungu kunategemea kuunganishwa binafsi na Yesu Kristo. Kwa mtazamo wa Paulo, mtu aliyeokolewa ni yule ambaye amesamehewa, ametakaswa, na “ametangazwa kuwa mwenye haki” na Mungu hakimu. Msingi wa hukumu sio kwamba mimi mwenyewe ni mwenye haki (Mungu anawatakasa wasiomcha Mungu, [Warumi 4:5](#)). Wala Mungu hanitendei kana kwamba mimi ni mwenye haki. Kulingana na Paulo, nimetangazwa kuwa mwenye haki kwa sababu kweli *niko* mwenye haki—sio ndani yangu mwenyewe bali ndani ya Kristo ([1 Wakorintho 1:30](#); [2 Wakorintho 5:21](#); [Wafilipi 3:9](#)). Muungano huu umeanzishwa kupitia Ufunuo—na ofa ya bure—ya Uadilifu wa Mungu katika injili ([Warumi 1:16-17](#)).

Kujibu Injili

Injili inahitaji aina tatu za mwitikio:

1. *Kuamini.* Injili, anasema Paulo, ni “nguvu ya Mungu kwa wokovu kwa kila mtu anayeamini” ([Warumi 1:16](#)). Kwa Paulo, imani ni kuachana na utegemezi wote juu ya “matendo ya sheria” kwa kuhesabiwa haki ([3:28](#)) na kutegemea kabisa neema ya Mungu kama ilivyoonyeshwa katika kazi ya Kristo, hasa kifo chake (sura ya [25](#)). Kwa hivyo, “injili tofauti” ya [Wagalatia 1:6](#) na [2 Wakorintho 11:4](#) ni ya udanganyifu, kwa kuwa inahubiri wokovu kwa sifa binafsi badala ya (au pamoja na) kazi ya Kristo (linganisha [Wagalatia 2:16](#)). Hatimaye, imani inategemea Mungu ([Warumi 4:24](#); [1 Wathesalonike 1:8-9](#)) na Kristo ([Warumi 3:22, 26](#); [Wagalatia 2:16, 20](#)). Hata hivyo, ni muhimu kwamba mtu aamini injili pia ([Matendo 8:12](#); [11:20-21](#); [15:7](#); [Warumi 1:16](#); [10:8-17](#); [1 Wakorintho 1:17-24](#); [Wafilipi 1:27](#); [Waebrania 4:2](#)), kwa kuwa ni kwa njia hii tu wokovu wa Mungu unajulikana na kuenezwa. Zaidi ya hayo, kuamini injili kunajumuisha toba ([Matendo 14:15](#); [20:21, 24](#); [1 Wathesalonike 1:5-10](#)) na utii ([Warumi 1:5](#); [15:16-18](#); [Waebrania 4:6](#)). Wale wanaokataa kutii injili wanahatarisha maisha yao ([2 Wathesalonike 1:5-10](#); [1 Petro 4:17](#)).
2. *Kukua.* Injili ni zaidi ya ujumbe wa kupokelewa. Pia ni mahali pa kusimama ([1 Wakorintho 15:1-2](#)). Ni mlinzi wa maisha na pia mtoaji wa maisha. Mtu hukua kama Mkristo si kwa kugeuka kutoka kwa injili kwenda kwa mambo mengine (kugeuka kutoka kwa injili ni kumwacha Mungu na Kristo, [Wagalatia 1:6](#)), bali kwa kuingia zaidi na zaidi ndani ya injili. Katika [Warumi 1:15](#), Paulo anaonyesha hamu yake ya kutangaza injili kwa Wakristo huko Rumi. Katika sura zinazofuata, akitarajia ziara yake, anatoa moja ya maelezo yake ya kina zaidi ya injili—moja ambayo ukweli wake haujawahi kueleweka kikamilifu na nguvu zake hazijawahi kuisha.
3. *Matumaini.* “Tumaini la injili” ([Wakolosai 1:23](#)) linajumuisha si tu kurudi kwa Kristo na utukufu wa mbinguni ([Wakolosai 1:5](#); [3:1-4](#); [2 Wathesalonike 2:14-16](#)) bali pia hukumu ya mwisho. Kwa wale wanaokumbatia injili, hukumu ya mwisho haina hofu, kwa sababu Hakimu [Kristo] ndiye anayewaokoa kutoka kwa ghadhabu ijayo ([1 Wathesalonike 1:10](#)). Wale walio na umoja naye hawana haja ya kuogopa hukumu sasa au mwishoni ([Warumi 8:1](#)). Badala yake, hukumu ya mwisho itaashiria haki yao ya mwisho ([1 Wakorintho 4:5](#); [Wagalatia 5:5](#)). Kwa hiyo, mada hii si tu matokeo bali ni sehemu muhimu ya habari njema ([Warumi 2:16](#)). Wale ambao wamekufa tangu kuamini injili ([1 Petro 4:6](#)) wanaweza kuonekana wamepitia hatima ya kawaida kwa watu wote, au hata hukumu iliyowekwa kwa wasiofuata sheria. Kwa kweli, mwikikio wao kwa injili unawahakikishia kibali na Bwana anayekuja ([4:5-6](#); [5:4](#)) na sehemu katika urithi usioweza kuharibika wa mbinguni ([1:4](#)).

Injili za Sinoptiki

Neno hili linaelezea vitabu vitatu vya kwanza kuhusu Yesu katika Agano Jipya: Mathayo, Marko, na Luka. Neno "synoptic" linamaanisha "kuona mambo kwa njia sawa." Injili za Sinoptiki zinasimulia maisha ya Yesu kwa njia zinazofanana, tofauti na injili ya Yohana.

Injili za Sinoptiki Zinafanana Vipi?

Vitabu hivi vitatu vinafuata muhtasari wa msingi sawa:

1. Utangulizi
2. Kazi ya Yohana Mbatizaji
3. Ubatizo na Majaribu ya Yesu
4. Huduma ya Yesu katika Galilaya
5. Safari za Yesu kupitia Samaria, Perea, na Yudea
6. Wiki ya mwisho ya maisha ya Yesu, kifo chake, na ufufuo wake huko Yerusalemu

Mathayo, Marko, na Luka wanazingatia ujumbe mkuu ule ule:

- Ufalme wa Mungu ukoje?
- Ufalme wa Mungu unafanyaje kazi?
- Je, ufalme wa Mungu unaathirije vipi maisha ya watu?

Vitabu hivi vitatu mara nyingi vinaeleza hadithi sawa kuhusu Yesu, kwa kawaida kwa mpangilio ule ule. Wakati mwingine hata hutumia maneno yale yale kueleza hadithi hizi.

Je, Injili Sinoptiki Zinavyotofautiana namna gani?

Mathayo, Marko, na Luka pia wana tofauti muhimu. Tofauti hizi zinaonekana katika:

- Jinsi wanavyosimulia hadithi zao
- Ni hadithi gani wanayochagua kusimulia?
- Maneno gani wanayotumia katika kusimulia hadithi

Mathayo na Luka wote wanajumuisha mafundisho mengi kutoka kwa Yesu ambayo hayapatikani katika Injili ya Marko. Sehemu nyingi za ziada hizi

zinahusu mafundisho ya Yesu. Hadithi moja tu inaelezea kitendo: wakati Yesu alipomponya mtumishi wa afisa wa Kirumi.

Kila injili inajumuisha hadithi na mafundisho fulani ambayo yanapatikana tu katika kitabu hicho. Hii inamaanisha kwamba ingawa vitabu vitatu vinahadithia hadithi ile ile ya msingi, kila kimoja kinatuonyesha Yesu kwa njia tofauti.

Injili ya Mathayo:

- Inamwonyesha Yesu kama mwalimu wa Kiyahudi
- Inafanua jinsi Yesu anavyotimiza ahadi za Agano la Kale

Injili ya Marko:

- Inasimulia hadithi inayosonga kwa haraka
- Inalenga zaidi kwenye matendo ya Yesu kuliko mafundisho yake.
- Inaonyesha Yesu akiwahudumia na kuwasaidia wengine

Injili ya Luka:

- Anatumia uandishi wenye ujuzi katika lugha ya Kigiriki
- Anaandika hasa kwa wasomaji ambao si Wayahudi
- Anaonyesha Yesu akiwasaidia watu ambao walikuwa maskini au waliopuuzwa na jamii

Changamoto ya Sinoptiki

Wafafanuzi wana maelezo tofauti kuhusu jinsi Injili hizi zinavyohusiana na kila moja. Kifungu "tatizo la sinoptiki" linahusu utafiti wa mahusiano haya.

Mapema katika karne ya pili, Tatian alichanganya akaunti nne kuwa simulizi moja. Hii inaitwa "maelewano." Maelewano ya ziada ya akaunti za injili yameendelea kutengenezwa.

Tangu miaka ya 1600, wasomi wamejaribu kuelewa kwa nini vitabu hivi vinafanana na pia vina tofauti. Wanachunguza jinsi hadithi kuhusu Yesu zilivyoendelea kabla ya kuandikwa katika Injili tulizonazo leo. Wanachunguza hatua ambazo nyenzo za injili zilipitia kabla ya kuwa jinsi zilivyo leo. Wasomi huangalia maswali makuu matatu:

- Watu walielezaje hadithi hizi kuhusu Yesu kabla hazijaandikwa? Wasomi wanaochunguza swali hili hutumia mbinu inayoitwa ukosoaji wa fomu.
- Ni vyanzo gani vilivyoandikwa ambavyo Mathayo, Marko, na Luka wangeweza kutumia walipoandika vitabu vyao? Wasomi wanaochunguza swali hili hutumia mbinu inayoitwa chanzo au uhakiki wa kifasihi.
- Je, kila mwandishi aliundaje kitabu chake kwa njia yake mwenyewe walipoandika hadithi hizi kuhusu kile Yesu alifanya na kufundisha? Wasomi wanaochunguza swali hili hutumia mbinu inayoitwa chanzo au uhakiki wa kifasihi.

Wasomi huchunguza tofauti hizi kwa njia mbalimbali. Baadhi huangalia jinsi kila mwandishi wa injili alivyoandika kitabu chao kwa ajili ya wasomaji wao maalum. Wengine hulinganisha mafundisho ya Yesu na yale ya walimu wa kidini wa Kiyahudi yaliyoandikwa katika maandiko ya kale ya Kiyahudi yanayoitwa Talmud.

Hakuna mtu aliyepata jibu kamili kwa nini vitabu hivi vinafanana na kutofautiana. Tunachojua ni kwamba Mathayo, Marko, na Luka wanatuonyesha Yesu kutoka mitazamo tofauti. Kila mtazamo unatusaidia kuelewa zaidi kuhusu "injili ya Yesu Kristo, Mwana wa Mungu" ([Marko 1:1](#)).

Tazama Injili; injili ya Luka; injili ya Marko; injili ya Mathayo, Injiri ya.

Iradi

Mwana wa Henoko, kutoka kwa ukoo wa Kaini ([Mwanzo 4:18](#)).

ishara

Neno linaloashiria tukio ambalo linaonekana na linakusudia kuwasilisha maana zaidi ya ile inayotambulika kawaida katika mwonekano wa nje wa tukio hilo.

Kwenye Agano la Kale

Kwenye matukio machache katika Agano la Kale, "ishara" inarejelea uangalizi wa miili ya mbinguni kwa maana ya unajimu ([Mwa 1:14](#); [Yer 10:2](#)), au kwa "ishara na maajabu" kama alama za matendo ya miujiza ya Mungu katika historia ya dunia ([Kumb 4:34](#); [6:22](#); [Neh 9:10](#); [Zab 105:27](#); [Yer 32:20](#)). Katika matukio mengine, inatumika kama alama ya agano la Mose. Hivyo, kuvaa sheria kwenye mkono na paji la uso na kushika sabato kunachukuliwa kama ishara ya uhusiano kati ya Israeli na Mungu ([Kumb 6:8](#); [11:18](#); [Eze 20:12, 20](#)).

Matumizi mengi na muhimu ya "ishara" yanahusiana na huduma ya unabii ya Agano la Kale. Kuanzia na Mose, ishara zinatumiwa kuthibitisha kwamba Mungu amezungumza na nabii. Hivyo, wakati Mose alipokea ujumbe wa ukombozi ambao alipaswa kupeleka kwa Waisraeli huko Misri na Farao, alipewa ishara mbili: fimbo yake ilibadilishwa kuwa nyoka na mkono wake ulipatwa na ukoma ([Kut 4:1-8](#)).

Ishara na maajabu pia yalitumiwa na manabii wa uongo. Baada ya ishara kutolewa na kutimia, viongozi wa Israeli walipaswa kuchunguza ujumbe wa nabii ili kuona kama uliwaondoa watu kutoka kwenye ibada ya kweli ya Mungu. Ikiwa ulifanya hivyo, nabii aliyetoa ishara hiyo alipaswa kuuawa ([Kumb 13:1-5](#)).

Tabia ya ishara inatofautiana na mara nyingi inaonekana kuwa ya kimiujiza. Baadhi ya miujiza mikubwa katika Agano la Kale ni ishara za kinabii—kwa mfano, kivuli kurudi nyuma juu ya ngazi za jumba la Hezekia kuthibitisha utabiri wa Isaya kwamba mfalme angepona kutoka kwa ugonjwa uliokuwa wa mauti ([2 Fal 20:8-9](#); [Is 38:21-22](#)). Mara nyingi ishara ni ya utabiri tu, na watu wanaweza kujua kama nabii amesema ukweli kwa kutokea au kutotokea kwa tukio hilo—kwa mfano, nabii kutabiri kifo cha wana wote wa Eli siku moja ([1 Sam 2:34](#); tazama pia [14:10](#); [2 Fal 19:29](#); [Is 37:30](#)). Wakati mwingine ishara ilikuwa imepangwa kwa uangalifu, na mpokeaji aliambiwa kwamba kuonekana kwa ishara hiyo kungeonyesha wakati wa kutenda ili kutimiza ujumbe wa kinabii ([1 Sam 10:7-9](#)). Wakati mwingine, matukio yaliyotabiriwa yalifanyika katika maisha ya nabii. Vitendo hivi vya mfano vilionyesha ukweli wa ujumbe wa nabii—kwa mfano, uchi wa Isaya kwa miaka mitatu kuonyesha hatima ya wale waliokuwa wakihubiri kuamini nguvu za Misri ([Is 20:3](#); tazama pia [Ez 4:3](#)).

Katika Agano Jipya

Matukio ya Agano Jipya (AJ) yanafanana na yale ya Agano ya Kale (AK). Kuna marejeo ya ishara za mbinguni ambazo zitatokea kama dalili za mwisho wa wakati, na wale wenye maarifa maalum wataelewa kuwa mwisho unakaribia ([Mt 24:3, 30](#); [Mk 13:4, 22](#); [Lk 21:11, 25-26](#)). Ishara hizi za kiapokaliptiko hazina maana za kinyota kama ilivyo katika AK. Pia kuna kutajwa kwa ishara kama muhuri wa agano kati ya Mungu na Israeli kwa kurejelea tohara katika [Warumi 4:11](#).

Kama ilivyo katika Agano la Kale, matumizi ya ishara katika Agano Jipya ni uthibitisho wa ujumbe uliotolewa na Mungu, na ujumbe huu unawasilishwa kupitia jumuiya ya mitume kwa kanisa. Kwa hiyo, kuna msisitizo mkubwa juu ya jinsi Mungu anavyothibitisha ujumbe wa mitume kupitia uwezo wao wa kufanya ishara na maajabu ([Matendo 2:43](#); [4:30](#); [5:12](#); [8:13](#); [14:3](#); [Rom 15:19](#); [Heb 2:4](#)).

Kwenye Mathayo, Marko, na Luka, miujiza ya Yesu haijaitwa ishara. Ni katika [Matendo 2:22](#) tu ambapo Petro anatangaza kwamba ujumbe wa Yesu ulithibitishwa na ishara alizofanya. Badala yake, miujiza ya Yesu inaonekana kama matendo ya nguvu na huruma ya kimungu. Wakati Wayahudi wanapouliza ishara, wanakataliwa mara kwa mara, na kuambiwa kwamba ishara pekee watakayopokea ni ishara ya Yona ([Mt 12:38-39](#); [16:1](#); [Mk 8:11-12](#); [Lk 11:19, 30](#)), ishara inayorejelea kifo na ufufuo wa Kristo. Kama Yona alivyokuwa ndani ya tumbo la nyangumi kwa siku tatu na usiku tatu, ndivyo Mwana wa Adamu atakavyokuwa katika moyo wa dunia kwa siku tatu ([Mt 12:40](#)).

Katika Injili ya Yohana, hata hivyo, miujiza ya Yesu inaonekana kwa mwanga tofauti kabisa na inachukuliwa kama ishara. Kuanzia na kubadilisha maji kuwa divai ([Yn 2:1-11](#)), miujiza inaitwa ishara na inakusudiwa kuwaongoza wale wanaoiona kwa imani (mstari 23). Yesu hata analalamika kwamba watu hawataamini isipokuwa waone ishara ([4:48](#)). Kusudi la Yohana katika kuandika Injili yake ni kuwasilisha ishara za Yesu ili wale wanaokuja kwa imani wafanye hivyo kwa kuona ishara hizi ([20:30](#)). Ishara katika Injili zimechaguliwa mahsusi kwa sababu zinachangia maendeleo ya imani ya kweli.

Kwenye Injili ya Yohana, miujiza ya Yesu inathibitisha mafundisho yake. Katika Injili za Sinoptiki, miujiza inaonekana kama matendo ya huruma na nguvu za kiungu. Katika Yohana,

miujiza imechaguliwa kwa uangalifu ili kuonyesha kile Yesu anataka kusema kuhusu yeye mwenyewe. Kwa maana hii, ni kama vitendo vya mfano vya Isaya na Ezekieli ambapo kitendo cha msemaji kinaonyesha ujumbe. Baada ya Yesu kuwalisha watu 5,000 kwa mikate mitano na samaki wawili, anatangaza katika sinagogi huko Kapernaumu, “Mimi ndimi mkate wa uzima ulioshuka kutoka mbinguni” ([Yn 6:51](#)). Anawaambia wasifanye kazi kwa ajili ya mkate wa dunia hii unaoharibika. Vivyo hivyo, uponyaji wa mwanaume aliyezaliwa kipofu unahusishwa na mafundisho ya Yesu kwamba yeye ni nuru ya ulimwengu ([9:5](#)). Ufufuo wa Lazaro unafungua njia kwa Yesu kutangaza kwamba yeye ni ufufuo na uzima ([11:25](#)). Katika Injili ya Yohana, ishara si tu onyesho la nguvu za kiungu bali pia ni ufunuo wa tabia ya kiungu ya Yesu. Mbali na kuthibitisha ujumbe wake wa kiungu, pia zinatangaza utu na utume wake.

Tazama pia Miujiza.

Iturea, Trakoniti

Mojawapo ya majimbo matano ya Kirumi mashariki ya Mto Yordani. Majimbo mengine ya Kirumi mashariki ya Mto Yordani yalikuwa Batanea, Gaulanitis, Auranitis, na Iturea. Eneo hili, ambalo huenda lilijumuisha sehemu za Gaulanitis, Batanea, na Auranitis, lilikuwa sehemu ya utawala wa nne uliotawaliwa na Filipo, ndugu yake Herode ([Luka 3:1](#)). Trakoniti ilikuwa eneo kame lililoko kaskazini mashariki mwa Bahari ya Galilaya. Katika Kiaramu, ilijulikana kama *Argobu*, ikimaanisha “lundo la mawe,” ambayo ilielezea eneo lenye miamba na mawe mengi.

Kando na kumbukumbu katika Luka, Trakoniti inatajwa mara chache katika rekodi za kihistoria. Mwandishi wa Kiyahudi Josephus anapendekeza kwamba Usi, mwana wa Aramu (linganisha [Mwanzo 10:23](#)), alitawala eneo hilo. Warumi walichukua udhibiti wa Trakoniti wakati Augusto alipomshinda jemadari wa majambazi wa eneo hilo, Zenodorus. Kisha akampa ardhi hiyo Herode Mkuu, kwa sharti kwamba atadhibiti majambazi. Baada ya kifo cha Herode, mwanawe Filipo alirithi ardhi hiyo, lakini huenda alikuwa na udhibiti wake kwa jina tu.

Leo, eneo hilo linaitwa *el-Lejah* na lipo kusini mwa Siria na kaskazini mwa Jordan.